

Światowit

ROCZNIK INSTYTUTU ARCHEOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

TOM VIII (XLIX)
(2009–2010)

FASCYKUŁ B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA I ŚREDNIOWIECZNA. ARCHEOLOGIA POLSKI

WARSZAWA 2011

Redaktor naczelny Wydawnictw Instytutu Archeologii UW:
Kazimierz Lewartowski

Światowit

Rocznik Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

Redaktor: Franciszek M. Stępniewski (f.stepniowski@uw.edu.pl)
Sekretarz redakcji: Andrzej Maciałowicz (amacialow@gmail.com)

Rada redakcyjna:

Wojciech Nowakowski (Przewodniczący)
Elżbieta Jastrzębowska
Kazimierz Lewartowski
Tadeusz Sarnowski
Tomasz Scholl
Karol Szymczak

All rights reserved

© 2011 Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

ISSN 0082-044X

ISBN 978-83-61376-927

Projekt okładki: Joanna Kalita

Konsultacja językowa tekstów angielskich: Grzegorz Żabiński

Przygotowanie do druku: Jan Żabko-Potopowicz

Druk: Janusz Bieszczad, Warszawa, ul. Moszczenicka 2

Adres redakcji: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego,
Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa

Spis treści

Contents

Fascykuł B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA I ŚREDNIOWIECZNA. ARCHEOLOGIA POLSKI

Fascicle B

PREHISTORIC AND MEDIEVAL ARCHAEOLOGY. ARCHAEOLOGY OF POLAND

Karol Szymczak

ZDZISŁAW SOCHACKI (1927–2011)	9
OD REDAKCJI	11

Studia i materiały

Maria Krajewska

ERAZM MAJEWSKI I ARCHEOLOGIA W TOWARZYSTWIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZESZŁOŚCI (PL. 1–8)	13
Erazm Majewski and archaeology in the Society for the Protection of Monuments of the Past (TOnZP)	25

Michał Przędziecki, Witold Migal, Katarzyna Pyzewicz

BADANIA NAD OSADNICTWEM PALEOLITYCZNYM PÓŁNOCNEGO OBRZEŻENIA WYŻYNY SANDOMIERSKIEJ (PL. 9–12)	27
Research on Palaeolithic settlement of the northern fringe of the Sandomierz Upland	34

Karol Szymczak, Mukhiddin Khudzhazarov

THE MILKY WHITE CHALCEDONITE/OPAL DISTRIBUTION IN THE NEOLITHIC KELTEMINAR CULTURE OF THE KYZYL-KUMS, UZBEKISTAN (PL. 13–16)	35
Dystrybucja mlecznobiałego chalcedonitu/opalu w neolitycznej kulturze kelteminarskiej Kyzyl-kumów, Uzbekistan	40

Dariusz Manasterski, Katarzyna Januszek

TRADYCJE KULTUROWE GRUPY LININ WE WCZESNEJ FAZIE KULTURY TRZCINIECKIEJ NA MAZOWSZU W ŚWIETLE MATERIAŁÓW ZE STANOWISK W RASZYNIE I W REGULACH KOŁO WARSZAWY (PL. 17–19)	41
Cultural traditions of the Linin Group in Early Trzcinec Culture in Masovia as represented by materials from sites in Raszyn and Reguły near Warsaw	48

**Joanna Piątkowska-Malecka, Katarzyna Anc, Aneta Chormańska,
Maciej Gągała, Joanna Kaczyńska, Artur Kur**

GOSPODAROWANIE ZWIERZĘTAMI NA OSADZIE OTWARTEJ KULTURY ŁUŻYCKIEJ W GRZYBIANACH KOŁO LEGNICY, STANOWISKO 1, WOJ. DOLNOŚLĄSKIE	49
Animal economy in the Lusatian Culture settlement in Grzybiany near Legnica, Site 1, the Dolnośląskie Voivodeship.....	66

Artur Grabarek

GRÓB JASTORFSKI Z MŁODSZEGO OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO Z MIEJSCOWOŚCI WILCZA WÓLKA, POW. PIASECZYŃSKI (Pl. 20–22)	69
A Jastorf Culture grave from the Late Pre-Roman Period from the locality of Wilcza Wólka, the Piaseczno District.....	75

Jerzy Kolendo

KALISIA I LEUKARISTOS – DWA „MIASTA” W GEOGRAFII PTOLEMEUSZA I ZAGADNIENIE WSPÓLRZĘDNYCH GEOGRAFICZNYCH W „WIELKIEJ GERMANII” (Pl. 23–24)	77
<i>Kalisia und Leukaristos – zwei „Städte“ aus der Geographia des Ptolemäus und die Frage nach den geographischen Koordinaten der „Germania Magna“</i>	87

Michał Grygiel, Jacek Pikulski, Marek Trojan

PRZYCZYNEK DO POZNANIA PRZEMIAN OSADNICZO-KULTUROWYCH U SCHYŁKU STAROŻYTNOŚCI W REJONIE WIELOKULTUROWEJ OSADY NA STANOWISKU 2 W JAKUSZOWICACH (Pl. 25–39)	89
Contribution to learning about settlement-cultural changes at the end of Antiquity in the area of the multi-cultural settlement at Site 2 in Jakuszowice	99

Wojciech Nowakowski

DAS »DOPPELGRAB« AUS PŁOCICZNO BEI SUWAŁKI. EIN ERSTER ANALYSEVERSUCH (Pl. 40–48)	101
»Podwójny grób« z Płociczna koło Suwałk. Pierwsza próba analizy	117

Mirosław Rudnicki

AŻUROWA TARCZKA Z KIELAR. PRZYCZYNEK DO BADAŃ NAD DALEKOSIĘŻNYMI POWIĄZANIAMI GRUPY OLSZTYŃSKIEJ (Pl. 49–53)	119
Open-work badge pendant from Kielary. Contribution to research on far-reaching connections of the Olsztyn Group	132

Waldemar Gliński, Nina Glińska

ŚREDNIOWIECZNE KIELCE W ŚWIETLE OSTATNICH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH (Pl. 54–64)	133
Medieval Kielce in the light of recent archaeological excavations	147

Michał Starski

DZIEJE RYNKU W PUCKU (Pl. 65–79)	149
History of the Market Square in Puck	161

Artur Grabarek

- ADAMÓW, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2007–2009 (PL. 80–85) 163
Adamów, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2007–2009 165

Michał Dzik

- ALEKSANDROWO, WOJ. PODLASKIE. BADANIA W LATACH 2008–2009 (PL. 86) 167
Aleksandrowo, the Podlaskie Voivodeship. Excavations in 2008–2009 168

Andrzej Szela

- BRUDNICE, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 87–88) 169
Brudnice, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2009–2010 173

Andrzej Buko

- CHEŁM (GÓRA KATEDRALNA), WOJ. LUBELSKIE.
BADANIA W ROKU 2010 (PL. 89–90) 175
Chełm (Cathedral Hill), the Lubelskie Voivodeship. Excavations in 2010 177

Tomasz Nowakiewicz, Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz

- CZASZKOWO, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2010.
DEPOZYT JEZIORNY CZY MIEJSCE KULTU? (PL. 91–92) 179
Czaszkowo, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2010.
War booty sacrifice or cult place?.....181

Paweł Szymański

- CZERWONY DWÓR, ST. XXI, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 93–95) 183
Czerwony Dwór, Fst. XXI, Woiwodschaft Ermland-Masuren.
Ausgrabungen in den Jahren 2009–2010.....185

Michał Starski

- CZŁUCHÓW (ZAMEK), WOJ. POMORSKIE.
BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 96–99) 187
Człuchów (the Castle), the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2009–2010 190

Michał Przeździecki, Witold Migal, Maciej Krajcarz, Katarzyna Pyżewicz

- ĆMIELÓW, ST. 95 („MAŁY GAWRONIEC”), WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE.
BADANIA W ROKU 2009 (PL. 100).....191
Ćmielów, Site 95 (“Mały Gawroniec”), the Świętokrzyskie Voivodeship. Excavations in 2009 192

Artur Brzóska

- DĄBRÓWKA, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 101–102) 193
Dąbrówka, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2009 194

Artur Grabarek

- FALĘCIN, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 103–104) 195
Falęcín, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2009.....196

Andrzej Maciałowicz

- GOŁĘBIEWO (D. TAUBENDORF), WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W ROKU 2010 (PL. 105–106) 197
Gołębiewo (former Taubendorf), the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2010 199

Michał Przeździecki

- GRZYBOWA GÓRA („RYDNO”), WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE.
BADANIA W ROKU 2010 (PL. 107) 201
Grzybowa Góra (“Rydno”), the Świętokrzyskie Voivodeship. Excavations in 2010.....203

Sylwia Domaradzka, Adam Waluś

- IZDEBNO KOŚCIELNE, ST. I, WOJ. MAZOWIECKIE.
BADANIA W LATACH 2008–2009 (PL. 108–110) 205
Izdebno Kościelne, Site I, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2008–2009 207

Agnieszka Jaremek

- JEZIORKO, ST. I, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W ROKU 2009 (PL. 111) 209
Jeziorko, Site 1, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2009 211

Artur Brzóška

- JĘCZNIK (D. JOHANNISTHAL), ST. I, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W ROKU 2010 (PL. 112–113) 213
Jęcznik (former Johannisthal), Site I, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship.
Excavations in 2010.....214

Jerzy M. Łapo, Janusz Janowski

- KAL, WYSIECZA, STULICHY, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA
W LATACH 2008–2010. „DOLINA WĘGORAPY” – DZIAŁALNOŚĆ WSPÓLNEJ
EKSPEDYKCJI INSTYTUTU ARCHEOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO
I MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WĘGORZEWIE (PL. 114–120) 215
Kal, Wysieczka, Stulichy, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2008–2010.
“The Węgorapa Valley” – activities of the joint expedition of the Institute of Archaeology
of the University of Warsaw and the Folk Culture Museum in Węgorzewo 219

Michał Dzik

- KORZENIÓWKA MAŁA, WOJ. PODLASKIE.
BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 121) 221
Korzeniówka Mała, the Podlaskie Voivodeship. Excavations in 2009–2010.....222

Roksana Chowaniec

- KROSNO, ST. 1, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 122) 223
Krosno, Site 1, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2009 224

Tomasz Nowakiewicz, Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz

- LASOWIEC (D. STERNWALDE), WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W ROKU 2010. CO ZOSTAŁO Z „DUŻEJ” NEKROPOLI? (PL. 123–124) 225
Lasowiec (former Sternwalde), the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2010.
What remained of a “large” cemetery? 227

Adam Cieśliński, Andrzej Kasprzak, Zbigniew Stasiak

NOWY ŁOWICZ, ST. 2, WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE. BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 125–126)	229
Nowy Łowicz, Fst. 2, Woiwodschaft Westpommern. Ausgrabungen in den Jahren 2009–2010	233

Władysława Roszyk

PETRYKOZY, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2009–2010 (PL. 127–129)	235
Petrykozy, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2009–2010	238

Artur Grabarek

PÓLKO (PGR), WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 130–131)	239
Pólko (PGR – State Agricultural Farm), the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2010	241

Michał Starski

PUCK (KAMIENICA POD ŻŁOTYM LWEM), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 132–133)	243
Puck (the Golden Lion House), the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2009	245

Michał Starski

PUCK (RYNEK), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 134–135)	247
Puck (the Market Square), the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2010	248

Martyna Milewska

PUCK (ZAMEK), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 136–138)	249
Puck (the Castle), the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2010	250

Joanna Kalaga

RADOM, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 139)	251
Radom, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2010	252

Agnieszka Jaremek, Magdalena Nowakowska

SWADERKI, ST. I („WYSPA NA JEZ. ŚWIĘTYM”), WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 140)	253
Swaderki, Site I (“Island on Lake Święte”), the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2010	255

Witold Gumiński

SZCZEPANKI, ST. 8, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W LATACH 2009–2010. STANOWISKO TORFOWE ŁOWCÓW-ZBIERACZY Z EPOKI KAMIENIA (PL. 141–143)	257
Szczepanki, Site 8, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2009–2010. The Stone Age peat-bog site of hunter-gatherers	261

Ludwika Sawicka

SZURPIŁY, ST. 8 („MOSIĘŻYSKO”), WOJ. PODLASKIE. BADANIA W LATACH 2008–2010 (PL. 144–145)	263
Szurpiły, Site 8 (“Mosiężysko”), the Podlaskie Voivodeship. Excavations in 2008–2010	268

Katarzyna Danys-Lasek, Przemysław Lasek, Tadeusz Morysiński, Adam Waluś	
TŁUSTE, ST. II, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2008–2009 (PL. 146–147)	269
Tłuste, Site II, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2008–2009	271
Ewa Marczak	
TRUSZKI ZALESIE, ST. 4 (OSADA „NIKIENKI”), WOJ. PODLASKIE. BADANIA W LATACH 2004–2005, 2007–2010 (PL. 148)	273
Truszkiz Zalesie, Site 4 (settlement of “Nikienki”), the Podlaskie Voivodeship. Excavations in 2004–2005, 2007–2010	275
Michał Dzik	
TWAROGI LACKIE, WOJ. PODLASKIE. BADANIA W LATACH 2007–2008 (PL. 149).....	277
Twarogi Lackie, the Podlaskie Voivodeship. Excavations in 2007–2008	278
Bartosz Kontny, Magdalena Natuniewicz-Sekuła	
WEKLICE, ST. 7, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 150)	279
Weklice, Site 7, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2009.....	282
Adam Waluś	
ZĄBIE, ST. X, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2010 (PL. 151–153)	283
Ząbie, Site X, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2010	284
Artur Brzóška	
ŻUKÓW, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2007–2008 (PL. 154)	285
Żuków, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2007–2008.....	286
PLANSZE.....	287

PAWEŁ SZYMAŃSKI

**CZERWONY DWÓR, ST. XXI, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W LATACH 2009–2010
(PL. 93–95)**

Cmentarzisko kurhanowe w Czerwonym Dworze¹ położone jest w północno-wschodniej części Mazur, w centrum Puszczy Boreckiej, na terenie Nadleśnictwa Czerwony Dwór. Zostało odkryte w roku 2002. Badane było wykopaliskowo w latach: 2003 (kierownik prac – mgr Leszek Godzieba) i 2004–2010 (autor).

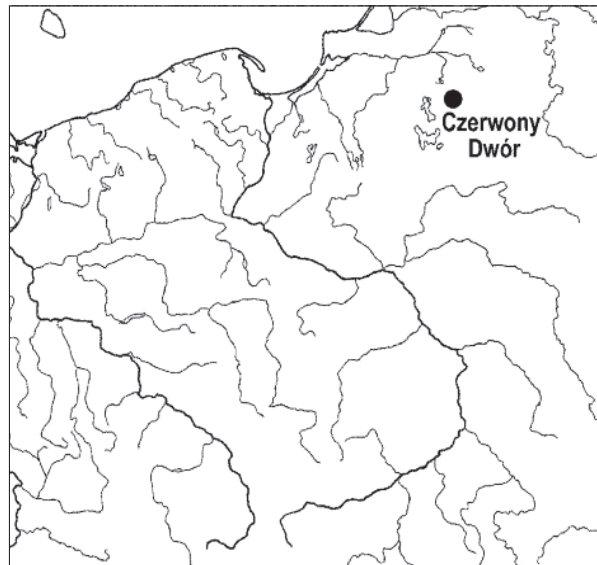
Stanowisko składa się z około 50 kamiennych kurhanów, o średnicach 3,5–11 m, koncentrujących się w dwóch skupiskach: południowo-wschodnim i północno-zachodnim (**Ryc. 1**). Podczas prac wykopaliskowych w latach 2003–2008 przebadano 16 kurhanów, odkrywając w sumie około 150 grobów ciałopalnych, zarówno w kopcach, jak i w przestrzeni międzykurhanowej². Cmentarzisko datować należy na okres późnorzymski (skupisko SE) i wędrowek ludów (skupisko NW) oraz wiązać ze skupieniem gołdapskim kultury sudowskiej, choć nie wykluczone, że najstarsze groby można łączyć z kulturą bogaczewską.

W latach 2009–2010³ kontynuowano badanie stanowiska, prowadząc prace na dwóch kurhanach: nr 26 i 38 oraz w przestrzeni międzykurhanowej.

Kurhan 26

Kurhan 26 miał średnicę 7,4 m i wysokość około 0,5–0,6 m. Jego ziemny nasyp ograniczony był dookołnym wieńcem dużych otoczek i wąskim pasem fragmentów kilku naczyń, odległym od zewnętrznej krawędzi o około 0,5 m; z wierzchu wybrukowany został warstwą mniejszych kamieni. W części NW został uszkodzony przez korzenie rosnącego tu niegdyś drzewa (**Ryc. 2**). Poza grobem „centralnym” (obiekt 133k) odkryto 32 wkopane w nasyp pochówki popielnicowe i jamowe, co pozwala zaliczyć go do tzw. kurhanów rodzinnych, typowych dla fazy prudziskiej kultury sudowskiej.

Kontynuując metodykę z poprzednich sezonów, wszystkie popielnice oraz zwarte skupiska kości (*Knochenhäufchen*), po zabezpieczeniu bandażami lub gipsem, wy-

dobyto z ziemi w całości i przewieziono do magazynów IA UW. Trudno dokładnie określić chronologię grobów, ponieważ nie wszystkie pochówki zostały do tej pory „rozbrane”. Wiadomo jednak, że kurhan założono na początku fazy D okresu wędrowek ludów, o czym świadczy obecność w grobie „centralnym” (obiekt 133k, pochówek 1) zapinki typu Almgren 172 (**Ryc. 3:1**). Za najpóźniejszy odkryty dotąd zabytek należy uznać żelazną, silnie skorodowaną zapinkę z poprzeczką na końcu nóżki (*Schlusskreuzfibel*) z grobu 132 oraz sprzączkę z rozszerzoną metopą na kolcu (okolice grobu 133g) z fazy E₁ (**Ryc. 3:5**).

Jedną z wyjątkowych cech kurhanu 26 są elementy obrządku pogrzebowego. We wcześniej przebadanych, równoczesnych kurhanach 18 i 25, wtórne pochówki starannie dostawiano obok wcześniejszych. Natomiast w omawianym kopcu odkryto liczne groby wkopane w starsze. Było to na tyle częste zjawisko, że należy uznać je za celowe.

¹ Czerwony Dwór, stanowisko XXI (AZP 16-77/19), gm. Kowale Oleckie, pow. gołdapski, woj. warmińsko-mazurskie.

² Na temat dotychczasowych badań: JUGA-SZYMAŃSKA, SZYMAŃSKI 2010; SZYMAŃSKI 2006: 371–373; 2008; 2009: 75; SZYMAŃSKI, GODZIEBA 2006.

³ Badania przeprowadzono w dniach 26 lipca – 23 sierpnia 2009 r. oraz 4 lipca – 28 sierpnia 2010 r. pod kierunkiem autora. Prace finansowane były w całości przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Dookoła grobu „centralnego” odkryto bowiem dwie „kolumny” (Ryc. 4:2) składające się z dwóch i trzech popielnic oraz jedną „kolumnę” z trzech popielnic i jednego skupiska kości. Równie skomplikowaną stratygrafię zarejestrowano w strefie grobu „centralnego”, gdzie odkryto co najmniej trzy warstwy pochówków popielnicowych i bezpopielnicowych, poprzedzielanych brukami (Ryc. 4:3).

Kurhan 26 należy do najbogatszych w całym skupieniu gołdapskim. W popielnicach znaleziono komplety ozdób, w skład których wchodziły jedna lub dwie zapinki (w sumie znaleziono ich 11), jedna lub dwie sprzączki, pierścionki brązowe oraz paciorki bursztynowe, a rzadziej szklane (Ryc. 3:1–5,7,8). Zabytki te wiązać można z okresem *prosperity* skupienia gołdapskiego w rozwiniętej fazie D i na początku fazy E (por. SZYMAŃSKI 2006: 370–371). Przy wielu zabytkach metalowych znaleziono zachowane fragmenty tkanin oraz skóry (Ryc. 3:4).

Najciekawszym zabytkiem wyeksplorowanym do tej pory z popielnic jest grzebień z poroża (grób 136c), o dzwonowatym uchwycie i unikatowym, ażurowym zdobieniu rękojeści (Ryc. 3:6). Znany jest tylko jeden podobny przedmiot z cmentarzyska grupy olsztyńskiej w Tumianach, pow. olsztyński, grób III (BARANOWSKI 1996: 86, ryc. 9:g). Grzebień z Czerwonego Dworu datować można na koniec fazy D lub początek fazy E₁, na podstawie obecnych w grobie dwóch późnych odmian fibul typu Schönwarling/Skowarcz i Dollkeim/Kovrovo. Sugeruje to zarazem, że grzebień z Tumian, pochodzący zapewne z tego samego warsztatu, może być znacznie starszy niż do tej pory sądzono.

Kurhan 38

Rozpoczęte w 2010 roku badania kurhanu 38 nie zostały zakończone (zdjęto jedynie część płaszcza kamiennego), trudno zatem wyciągać szersze wnioski dotyczące konstrukcji i chronologii. Jest to największy kurhan na stanowisku, mierzący około 11 m średnicy. Nieregularny układ płaszcza kamiennego sugeruje, że kopiec mógł być wtórnie powiększany. Należy sądzić, że został on wyrabowany, bowiem w jego centrum widoczne są najpewniej zarysy

dawnych (starożytnych?) wkopów. Liczne fragmenty naczyń znalezione pomiędzy kamieniami płaszcza wskazują, że może on pochodzić z okresu rzymskiego.

Przestrzeń międzykurhanowa

Pomiędzy kurhanami w skupisku SE odkryto cztery kolejne groby płaskie, wypełnione szczątkami stosu: trzy jamowe (obiekty 143, 144 i 146) i jeden popielnicowy (obiekt 147). Ubogie wyposażenie utrudnia ustalenie ich chronologii; wiadomo jedynie, że popielnica pochodzi z okresu wędrówek ludów (Ryc. 4:1). Jest to przykład zaobserwowanego już wcześniej zjawiska, gdy po porzuceniu kurhanów w skupisku SE pod koniec fazy C, jeszcze przez jakiś czas chowano tu zmarłych w grobach płaskich.

Najciekawszym znaleziskiem luźnym jest niemal prostokątny krzesak kwarcytowy. Datowanie zabytku może rozszerzać dotychczas rozpoznaną chronologię stanowiska. Podobne zabytki pochodzą bowiem z faz B₁–B_{2a}, ewentualnie B_{2b} okresu wczesnorzymskiego. Widoczna jest zatem luka chronologiczna pomiędzy datowaniem krzesaka a najstarszych materiałów z cmentarzyska, z fazy C₁. Być może więc zabytek ten pochodzi ze zniszczonego grobu kultury bogaczewskiej, dużo wcześniejszego niż kurhany sudowskie.

Badania z lat 2009–2010 dostarczyły sporo danych na temat chronologii cmentarzyska i praktykowanego obrządku pogrzebowego. Planowane są dalsze prace w celu całkowitego przebadania stanowiska. Przede wszystkim konieczne jest dokończenie prac na kurhanie 38. W następnej kolejności planowane jest przebadanie całego skupiska południowo-wschodniego, a w końcowym etapie prac – skupiska północno-zachodniego.

Dr Paweł Szymański
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
pmszyman@uw.edu.pl

Literatura

BARANOWSKI, T.

1996 *Pochówki koni z Tumian, w woj. olsztyńskim*, „Archeologia Polski” XLI, 65–130.

JUGA-SZYMAŃSKA, A., SZYMAŃSKI, P.

2010 *Prowincjonalnorzymska zapinka tarczowata z Czerwonego Dworu koło Gołdapi*, (w:) A. Urbaniak i in. (red.), *Terra Barbarica. Studia ofiarowane Magdalenie Mączyńskiej w 65. rocznicę urodzin*, Monumenta Archaeologica Barbarica, Series Gemina II, Łódź-Warszawa, 261–282.

SZYMAŃSKI, P.

- 2006 *Dwie zapinki z dawnego Rothebude i z Czerwonego Dworu. Kontakty tzw. skupienia goldapskiego kultury sudowskiej*, (w:) W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech Światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych*, Światowit Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages XIV, Warszawa, 369–380.
- 2008 *Kurgannyj mogił'nik sudavskoj kul'tury w Červonym Dvore okolo Goldapa. Itogi issledovanij 2003–2007 gg*, (w:) *Germania-Sarmatia. Drevnosti Central'noj i Vostočnoj Evropy epohi rimskogo vliâniâ i pereseleniâ narodov*, Kaliningrad, 166–179.
- 2009 *Ceramika z cmentarzysk tzw. skupienia goldapskiego kultury sudowskiej. Wstęp do badań*, (w:) M. Karczewska, M. Karczewski (red.), *Ceramika bałtyjska. Tradycje i wpływy. Materiały z konferencji, Białystok 21–23 września 2005*, Białystok, 71–95.

SZYMAŃSKI, P., GODZIEBA, L.

- 2006 *Mogił'nik sudovskoj kul'tury w Červonym Dvore – predvaritel'nye rezul'taty issledovanij v 2003–2005 godah*, „Archaeologia Lituana” 7, 43–53.

PAWEŁ SZYMAŃSKI

**CZERWONY DWÓR, FST. XXI, WOJOWDSCHAFT ERMLAND-MASUREN.
AUSGRABUNGEN IN DEN JAHREN 2009–2010**

Am Hügelfelderfeld in Czerwony Dwór (Fundstelle XXI), Woj. Ermland-Masuren, werden seit 2003 Ausgrabungen durchgeführt. Es besteht aus ca. 50 Hügeln, die sich in zwei Zentren konzentrieren: das südöstliche wird auf die späte römische Kaiserzeit datiert, das nordwestliche auf die Völkerwanderungszeit. Bisher wurden 16 Hügel untersucht und dabei insgesamt ca. 150 Brandgräber nicht nur auf den Hügeln sondern auch in der Zone dazwischen entdeckt. Die Nekropole kann man mit der sog. Goldaper-Gruppe der Sudauen-Kultur verbinden, obwohl es nicht ausgeschlossen ist, dass die ältesten Gräber der Bogaczewo-Kultur zugehören.

In den Jahren 2009–2010 wurden die Arbeiten auf den zwei folgenden Hügelfeldern in den beiden Zentren (Nr. 26 und 38) und in der Zone zwischen Hügeln durchgeführt.

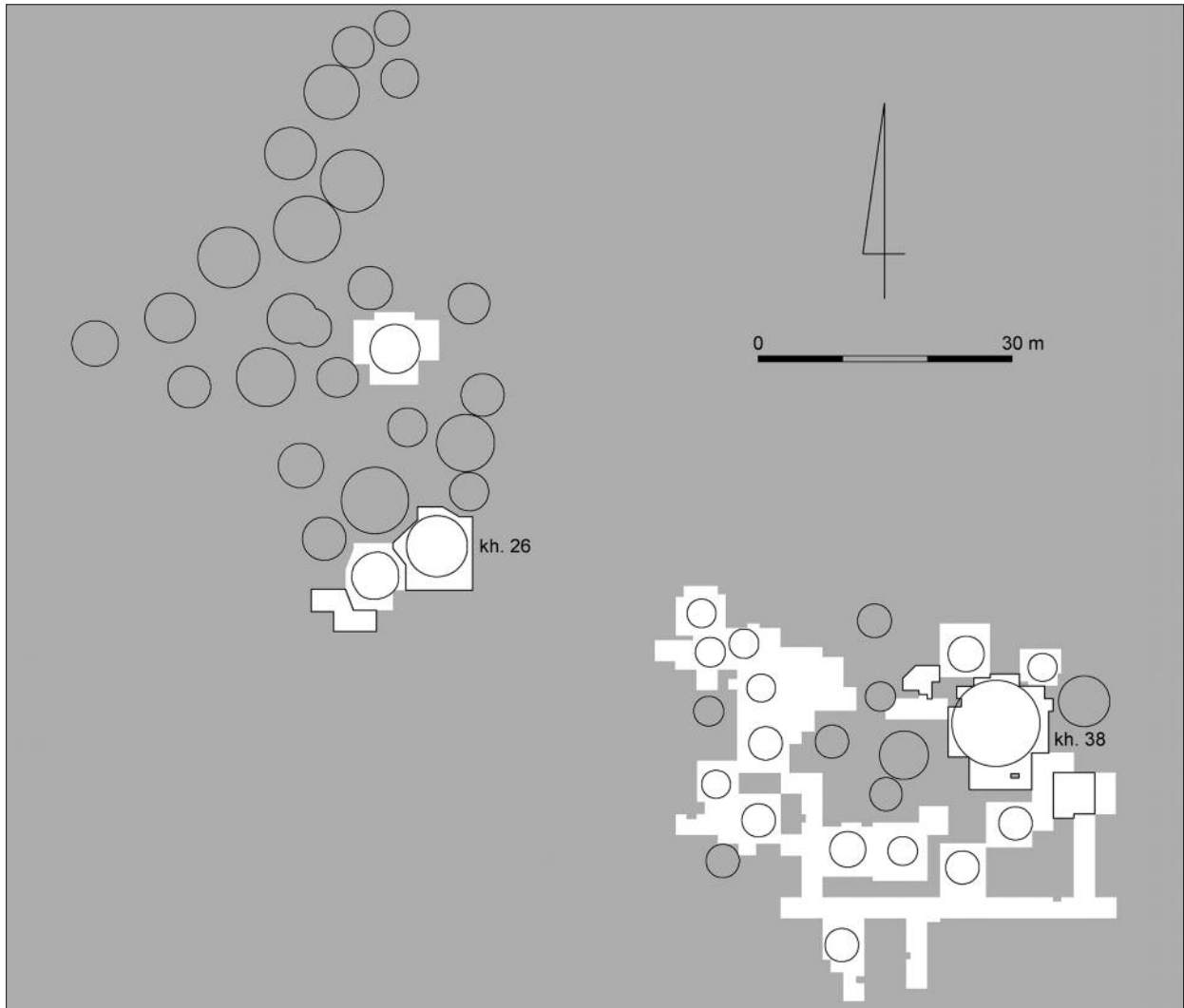
Das mit Steinmantel bedeckte Erdhügelgrab Nr. 26 gehörte zu den sog. Familienhügeln, weil in ihm außer dem „zentralen“ Grab auch ca. 32 sekundär in die Aufschüttung eingegrabene Urnen- und Brandgrubengräber gefunden wurden. Die Mehrheit dieser Gräber war in die älteren

hineingegraben, was für eine absichtliche Tätigkeit gehalten werden sollte. Das Hügelgrab wurde wahrscheinlich von Anfang der Stufe D bis Anfang der Stufe E der Völkerwanderungszeit genutzt.

Die Untersuchungen des zweiten Hügelgrabes (Nr. 38) wurden nicht bis zum Ende durchgeführt (es wurde nur ein Teil des Steinmantels abgetragen), deswegen ist es schwer, eindeutig das Ergebnis der Untersuchungen zusammenzufassen. Man kann annehmen, dass es beraubt wurde, weil im Zentrum die Umriss von alten (altertümlichen?) Eingrabungen deutlich sind. Die zahlreichen Fragmente der Gefäße, die zwischen den Steinen des Mantels gefunden wurden, deuten darauf hin, dass er aus der römischen Kaiserzeit kommt.

Wiederum in der Zone zwischen den Hügeln im südöstlichen Zentrum stieß man auf drei weitere Brandgräber, aus denen mindestens eines auf die Völkerwanderungszeit zu datieren ist.

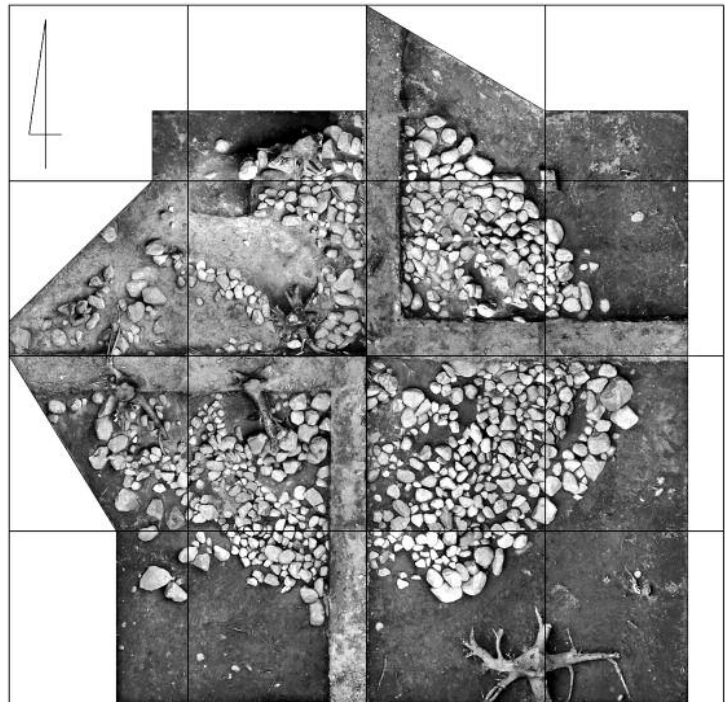
Übersetzt von Justyna Nowakowska

Ryc. 1. Czerwony Dwór, st. XXI. Plan stanowiska z zaznaczonymi (konturem) wykopami badawczymi z lat 2009–2010 (oprac. P. Szymański).

Abb. 1. Czerwony Dwór, Fst. XXI. Plan der Fundstelle mit markierter (Umriss) Grabungsfläche aus den Jahren 2009–2010.

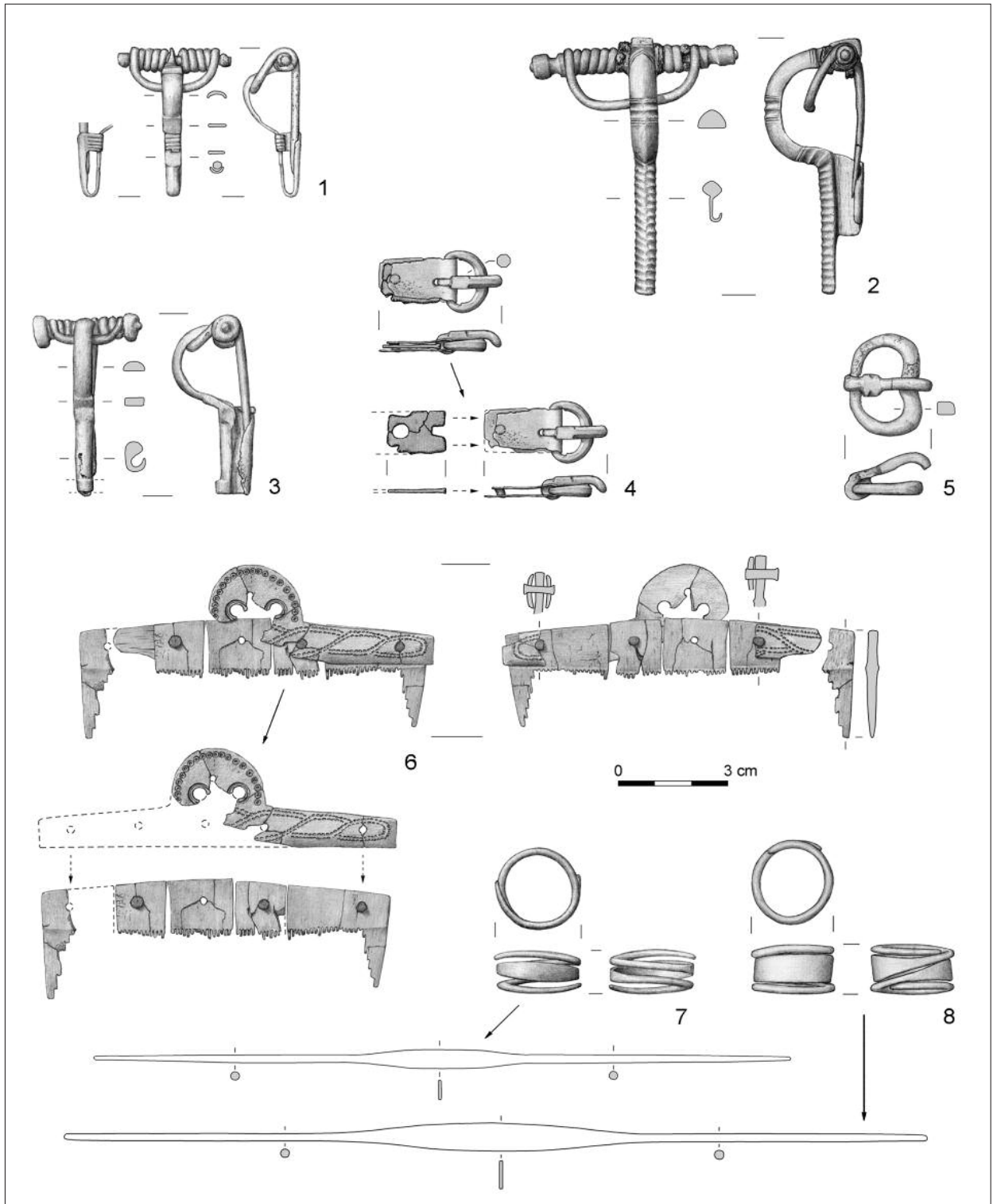
0 3 m

Ryc. 2. Czerwony Dwór, st. XXI. Ortofotomapa płaszcza kamiennego kurhanu 26 (oprac. M. Dzik).

Abb. 2. Czerwony Dwór, Fst. XXI. Orthofotokarte von Steinmantel des Hügelgrabes 26.

PLANSZA 94

Ryc. 3. Czerwony Dwór, st. XXI. Wybór zabytków odkrytych w kurhanie 26: 1 – zapinka brązowa, grób 133k, pochówek 1; 2 – zapinka brązowo-żelazna, grób 133k, pochówek 2; 3 – zapinka żelazna, grób 133e; 4 – sprzączka brązowa z fragmentem skóry, grób 133k; 5 – sprzączka żelazna, okolice grobu 133g; 6 – grzebień z poroża, grób 136c; 7 – pierścień brązowy, grób 133j; 8 – pierścień brązowy, grób 136c (rys. P. Szymański).

Abb. 3. Czerwony Dwór, Fst. XXI. Auswahl der Funde, die im Hügelgrab 26 gefunden wurden: 1 – Bronzefibel, Grab 133k, Bestattung 1; 2 – Fibel aus Bronze und Eisen, Grab 133k, Bestattung 2; 3 – Eisenfibel, Grab 133e; 4 – Bronzeschnalle mit einem Lederfragment, Grab 133k; 5 – Eisenschnalle, in der Nähe vom Grab 133g; 6 – Knochenkamm, Grab 136c; 7 – Fingerring aus Bronze, Grab 133j; 8 – Fingerring aus Bronze, Grab 136c.

1

Ryc. 4. Czerwony Dwór, st. XXI. 1 – grób 147 w strefie międzykurhanowej; 2 – kurhan 26: widok na dwie „kolumny” wkopanych w siebie grobów; z lewej od góry popielnice 120a i 120, niżej skupisko kości 136b i góra popielnicy 136c; z prawej od góry popielnice 129b i 129a; 3 – kurhan 26: druga (środkowa) warstwa pochówków w strefie grobu „centralnego”; od lewej popielnice 133c, 133d, 133f (na spodzie), 133b, 133e i 133g; pomiędzy nimi fragmenty rozbitych urn 133a, 133h i 133j (fot. P. Szymański).

2

Abb. 4. Czerwony Dwór, Fst. XXI. 1 – Grab 147 in der Zone zwischen den Hügelgräbern; 2 – Hügelgrab 26: Aussicht auf zwei „Säulen” von Gräber die ineinander eingegraben wurden; von links oben: Urnen 120a und 120, unten Knochenhäufchen 136b und der obere Teil der Urne 136c; von rechts oben: Urnen 129b i 129a; 3 – Hügelgrab 26: die zweite (Mittel-) Schicht der Bestattungen in der Zone des Zentralgrabes; von links die Urnen 133c, 133d, 133f (unten), 133b, 133e und 133g; zwischen ihnen Fragmente der zerschlagenen Urnen 133a, 133h und 133j.

3